

A NAGYSZOMBATI CSATA

Részlet Rákóczi Ferenc Emlékiratok című művéből

Nagyszombat városát rossz falak és tornyok kerítik, minden árok nélkül. Egy meredekemelkedés gerincén fekszik, mely átszeli az egész síkságot. Ennek az emelkedésnek a lábánál mély malomárok húzódik, mely a városon felül a magaslat alján levő, meglehetősen terjedelmes tónak a kifolyása. A város két végéről két mélyút vezetett oda le. Ez a helyzet, amely előttem addig ismeretlen volt, különböző vélekedésekre adott alkalmat. Bercsényi és több más tisz, akiknek mindegyike azt hitte, többet tud nálam, azt akarták, hogy a magaslat gerincén álljunk csatarendbe, közrefogva a gyalogsággal megrakott várost. Erre megkérdeztem tőlük, hogy az ellenség nem kerülheti-e meg oldalról a magaslatot, és elfoglalva azt a tábornot, amelyet elhagytunk, nem támadhatja-e meg egyenesen az ostromlókat. Azt felelték, hogy ebben senki sem akadályozhatja meg, de megelőzhetjük, mert az én hadaim sokkal gyorsabbak. Nem volt nagyon nehéz felvilágosítanom őket arról a veszélyről, amelybe ez a hadmozdulatunk sodorna, mert arra kényszerítene, hogy nagyon keskeny arcvonalon ütközzünk meg a Vág és a Dudvág között, s lovasságunk nem tudna kibontakozni, hogy az ellenség oldalába támadjon. Ha pedig a gerincen helyezkedünk el, nagyon előnytelen védekező helyzetbe szorulnánk, amelyben a mienknél erősebb és pontosabb ellenséges tüzelés biztos győzelmet aratna. Úgy döntöttem tehát, hogy leereszkedünk a síkságra. Elindítottam Esterházy tábornokot a lovasság balszárnyával, nyomában a gyalogsággal, hogy siessen a mélyúton át, és állítsa csatarendbe a hadakat érkezésük sorrendjében. Bercsényi a lovasság jobbszárnyával a város jobb oldalán húzódó mélyúton nyomult előre. Mindössze e két tábornokom volt, a gyalogságnál pedig csak kevés értelmes tisztem, többnyire a falu úgynevezett főkolomposai, akik a népet toborozták.

Csak a jelenlétem akadályozta meg a prédára vágyókat abban, hogy betörjék a város kapuját, és bemenjenek.

Nagyon szerettem volna a csatateret látni. Senki nem beszélt nekem a patakról, amelyet nem ismertem. Nagyon gyakran utaztam postakocsin a vidéken, de ha kocsin ül az ember, és nem katona szemével figyeli a tájat, könnyen elkerüli figyelmet egy-egy kis híd, melyen áthalad, és nem veszi észre a meredek ágyú patakokat, melyek oldalait bokrok fedik. Gyanútlanul föltételeztem, hogy odalent az egész egyetlen síkság, mint ahogy biztosítottak róla. Azt gondoltam magamban, hogy a tábornokok rendezik a szárnyakat, tudva, hogy a gyalogság menetét én figyelem; és hogy miután az oszlop egy részét bepréseltem a mélyútba egészen a szakadékig, vágóban megkerülöm a várost, és idejében visszatérek. Körülbelül egy órákor borulni kezdett az idő, de mikor elhagytam a gyalogságot, hogy megkerüljem a várost, olyan sűrűn kezdett havazni, és olyan vad szél csapkodta az arcunkba a havat, hogy a világon semmit sem láttunk. Nagyon kevesen voltak a kíséretemben, és a vezetőim sem tudták már, hol vagyunk. A nagyobb biztonság kedvéért visszafordultam, hogy azon az úton induljak el, amelyen a gyalogság ereszkedett le. Még a lejtőn voltam, amikor eldördültek az ágyúk, dörgésük megriktította a felhőket, és a patakon innen magunk előtt láttuk az ellenséget. Esterházy a balszárnyon nem követte a csatarendet, és csak egyetlen vonalat képezett, így hadainak jó részét semmire sem használhatta, mert a patak fedezte az ellenség hátát. Balfelé kezdett kibontakozni, és figyelmeztetett engem, hogy az ellenség a patak mentén vonul, és ennél fogva neki úgy tetszik, el akarja kerülni az ütközetet. Ő maga is azt hiszi, hogy engedni kell, hadd folytassa útját. Megvallom, engem meglepett a tábornok helytelen okoskodása, mert ha az ellenség így is gondolkozott volna, neki be kellett volna látnia, hogy ez kivihetetlen, mert a tó egészen a szakadékig elrekeszti a térséget. Megüzentem neki, hogy nem mogyorót ropogatni jöttünk, és hogy pillanatnyi habozás nélkül támadja oldalba az ellenséget. Mire válaszat megkapta, az ellenség már az ő szárnyával egy magasságban volt. Hogy tehát átkarolhassa, jobbra küldte az Ebeczky-brigádot, ő maga pedig sietett a gyalogságot előreindítani. A tudatlan tisztok, amikor látták, hogy ez a brigád elindul, azt hitték, nekik is követniök kell, és így a lovasság eltávolodott a gyalogságtól. Ebeczky az ellenség oldalának esett, áttörte, és megtámadta az ellenség két vonala között haladó málhás szekereket. A katonák pedig, akiket az altisztok nem tartottak vissza, fosztogatni kezdtek.

Lovasságnak ez a szerencsétlen mozdulata alkalmat adott két német svadronnak arra, hogy meginduljon, oldalba kapja lovasságomat azon a résen át, amelyet maga és a gyalogság között hagyott. Közeledtükre egy zászlóalj

szökevény német egy szökevény és jobb híján kapitányi rangra emelt Scharudi nevű altiszt vezényletével gyalogságom ellen fordult, sortüzet adott rá, oldalba kapta, és megzavarta. Karabélyosaim élén elég közlelől láttam a német lovasság szándékát. Előreindultam tehát, és parancsot adtam, hogy kövessenek. De udvari marsallom a csata előtt tapintatlan buzgósággal titokban megeskette néhány udvari nemesemet, hogy őrizték személyemet, és akadályozzák meg részvételemet a küzdelemben. Ezek körülfoztak, két oldalról megragadták lovam kantárát, és úgy vonszoltak magukkal, mint egy foglyot. Karabélyosaim sem mozdultak meg. Balszárnym még tartotta magát, és csodákat művelt, de amikor a málháig hatolt előre, szintén fosztogatni kezdett. Gyalogságom közepe hasonlóképpen áttörte az ellenség első vonalát, de jobbszárnyát összezavarták a szökevények, a lovasságot pedig, mint már említettem, hátulról támadták meg, s ez általános felbomlást idézett elő; a legszánalmasabbat, amit csak el lehet képzelni. E szerencsétlen helyzetben, minthogy elmúlt már az a pillanat, amikor jóvá lehetett volna tenni a bajt, parancsot adtam karabélyosaimnak, hogy kövessenek, visszamentem a magaslatra, és megálltam összegyűjteni a menekülőket. Bercsényi gróf hozzám csatlakozott. Csatarendbe állítottam a csapatokat, és apránként visszahúzódtam lovasságommal, mely csak csekély veszteséget szenvedett. Azt hittem, a németek üldözhetnek, és el akartam őket vonni a vár ostromától, ennélfogva Vecse felé indultam, ahol hidam volt a Vágon át. Parancsot küldtem De La Mothe ezredesnek, vonuljon vissza Nyitrára, melynek várát Bercsényi bombázással bevette. Gyalogságom egészen elveszett volna, miközben a teljesen nyílt síkságon áthaladt, ha a németeket saját rendetlenségük és zűrzavaruk nem akadályozza meg az üldözésben. Csatarendem közepének egy gyalogszázada, mely miskolci hegyilakókból állt, áttört az ellenség két vonalán, keresztülgázolt a patakon, és csatlakozott hozzám.

E szerencsétlen körülmények között az volt a cél, hogy megakadályozzam a hadak elszéledését és hazatérését. Ezért Bercsényi azt ajánlotta, hogy ha jóváhagyom, akkor ő nem megy át a Vágon, hanem a két mérfölddel lejjebb fekvő Sellye falunál összeszedi a futókat, akiknek kikerülhetetlenül érinteniök kell a hidat. Megértette a csapatok szellemét, mert valóban elég volt csoportba gyűjteni őket ahhoz, hogy újra bátorságot kapjanak. Sohasem csüggedtek el annyira vereség után, hogy vonakodtak volna rámenni az ellenségre. Helyesltem tervét, amelynek jó vége lett, mert két nappal később szép számú hadat vezetett hozzám, mialatt én meg a gyalogságot gyűjtöttem össze, melyből azok, akik az ostromló táborból futottak el, Kistapolcsány ostromára érkeztek.

Eközben megjött Károlyi tábornok hatezer lovasból álló seregével. Parancsaim szerint ütközet előtt kellett volna megérkeznie. Késlekedését elfogad-

ható okokkal mentegette, de azért azt hiszem, hogy a valódi ok az az alapelv volt, amelyet tanácsadói adtak neki, tudniillik, hogy sohasem szabad a németekkel szabályos ütközetbe bocsátkozni . . .

VAS István fordítása